

Araştırma Makalesi

Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'nın Sadrazamlığı Döneminde Rus Başvekili Kont Gavriil İvanoviç Golovkin'e* Yazdığı Mektup

Hüseyin Saraç**

ORCID-Id:0000-0002-7007-1571

Öz

1718-1730 yılları arasında Osmanlı Devleti'nde sadrazamlık görevini üstlenen Nevşehirli Damat İbrahim Paşa, devlet ahvâliyle alakalı gerek ülke içinde gerekse ülke dışında meydana gelen olaylar karşısında çeşitli tedbirler aldığı bilinmektedir. Sadrazam İbrahim Paşa'nın aldığı tedbirler ve verdiği kararlar bize Osmanlı Devleti'nin 18. yüzyılın ilk yarısındaki siyasetiyle alakalı bilgiler ihtiva etmesi açısından da önem arz etmektedir. Bu bağlamda Sadrazam Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'nın bizzat kendisi tarafından 1721 yılında Rus Çarı I. Petro'ya ve 1726 yılında Rus Başvekili Kont Gavriil İvanoviç Golovkin'e yazdığı iki mektup bulunmaktadır. Bu çalışmamız, iki mektuptan biri olan ve Nevşehirli Damat İbrahim Paşa tarafından 1726 yılında Rus Başvekili Kont Gavriil İvanoviç Golovkin'e gönderilen mektubun değerlendirilmesine dayanmaktadır. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nden temin edilen mektubun yorumlanmasıyla Osmanlı Devleti'nin Rusya içindeki meselelere yaklaşımı ve tavrı ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Rusya, Nevşehirli Damat İbrahim Paşa ve Mektup

* Nevşehir Uluslararası Lale Devri'nde Osmanlı Devleti ve Damat İbrahim Paşa Sempozyumu'nda Sunulan Bildirinin Genişletilmiş Halidir.

** Dr. Öğr. Ü., Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
E-posta: huseyinsarac@nevsehir.edu.tr

Letter That Damat Ibrahim Pasha's Grand Vizier Period Wrote to Russian Prime Minister Count Gavriil Ivanovich Golovkin

Abstract

It's known that Damat Ibrahim Pasha who undertakes the duty of grand vizier at the Ottoman State between the years of 1718-1730 took various precautions in the face of that occur relevant to condition of the state both within the country and the outside. These precautions and decision which had been taken by Grand Vizier Ibrahim Pasha is important for us to get information related to the politics of the Ottoman State in the first half of the 18th century. In this context, written two letter by Ibrahim Pasha himself to Russian Czar Petro I at 1721 and Russian Prime Minister Count Gavriil Ivanoviç Golovkin at 1726 are important. Our working is based on the evaluation one of the two letters which sent to Gavriil Ivanoviç Golovkin at 1726 by Nevsehirli Damat Ibrahim Pasha. With the interpretation of the letters which is obtained from The Ottoman Archives of the Prime Minister's Office will try to reveal the approach and attitude of the Ottoman State to the issues within Russia.

Keywords: Ottoman State, Russia, Nevsehirli Damad Ibrahim Pasha and Letter

**Письмо Написанное Невшехирли Дамат Ибрагим Пашой Во Время Срока
Великого Визиря К Первому Канцлеру Российской Империи графу Головкину
Гавриилу Ивановичу**

Резюме

Известно, что между 1718-1730 гг. выполняющий обязательства великого визиря в Османском Государстве Невшехирли Дамат Ибрагим Паша в связи с государственной ситуацией возникший, как в пределах, так и за пределами государства событиями принимал различные меры. Большое значение имеет то, что меры принимаемые и постановления выдаваемые великим визирем Ибрагим Пашой обеспечивает нас со сведениями связанными политикой Османского Государства в первой половине XVIII вв. С этой точки зрения нужно отметить, что сохранено два письма написанные собственноручно Ибрагим Пашой: в 1721 году русскому царю Петру I, и 1726 г. первому канцлеру, графу Головкину Гавриилу Ивановичу. Наша работа основывается на оценивании одного из этих писем, который был написан Невшехирли Дамат Ибрагим Пашой к Российскому первому канцлеру, графу Головкину Гавриилу Ивановичу в 1726 г. Комментируя письмо, взятое из архивов Османского Государства при Кабинете Министров, попытаемся выявить отношение и поведение Османского Государства к внутренним делам России.

Ключевые слова: Османское Государство, Россия, Невшехирли Дамат Ибрагим Паша и Письмо.

Giriş

Osmanlı Devleti ile Rusya arasındaki ilk diplomatik ilişkiler III. İvan ve II. Bayezit dönemlerinde başlamıştır. Bu dönemde Rusya/Moskova Prensi III. İvan, Kırım Hanı Giray'ın aracılığıyla bir elçilik heyetini 1492-1497 yılları arasında İstanbul'a göndermişti. İstanbul'a gelen elçilik heyeti II. Bayezit'ten Osmanlı Devleti'nin kontrolü altındaki Kuzey Karadeniz liman kentleri olan Kefe ve Azak bölgesindeki Rus tüccarların yaşadığı sorunların giderilmesini talep etmiştir. Bu talep II. Bayezit tarafından uygun görülmuş ve Rus tüccarlarının yaşadığı sorunlarıyla ilgili gerekli girişimleri yapılmış bu sayede Kefe ve Azak Bölgesi'nde Rus ticaret faaliyetlerinin canlanmasına vesile olmuştu. Ancak II. Bayezit bu tarihten sonra Moskova Knezliğiyle doğrudan doğruya ticari ilişkilerin sürdürülmesi yönünde girişimlerden kaçınmıştır. 1600'lerin başlarından itibaren ise Osmanlı Devleti'nin odak noktası Akdeniz ve Balkanlar olmuştur. Bu süreçte 16. yüzyılın başlarından itibaren doğu Avrupa'da gelişme ve büyüme sürecine giren Rusya ilgisiz kalmıştır. Osmanlı ve Rusya arasındaki ticarî ilişkiler düşük düzeyde varlığını sürdürse de geniş hacimli bir yapıya ulaşamamıştır. Rusya'nın 17. yüzyılın sonlarından itibaren Karadeniz'e çıkma çalışmalarına ağırlık vermeye başlaması, Osmanlı-Rus mücadelelerinin başlamasına ve gittikçe şiddetlenmesine neden olmuştur. Rusların Karadeniz bölgesi için Osmanlı Devleti ile ilk çatışması II. Viyana kuşatmasından sonra yaşanmıştır. Osmanlı Devleti ile diğer devletlerarasında Karlofça Antlaşması imzalanırken Rusya ile ise Osmanlı Devleti arasında 30 Temmuz 1700'de İstanbul Antlaşması yapılmıştır. Rus Çarı I. Petro bu barış antlaşmasına Rusların Azak Denizi ile İstanbul arasında ticaret yapabilmelerini sağlayacak bir madde koydurmaya çalışmıştır ancak bunu başaramamıştır. İkinci bir diplomatik sorun 1711 tarihinde imzalanan Prut Antlaşması ile son bulmuştur. Bundan sonraki süreçte I. Petro Osmanlı Devleti ile diplomatik ilişkilerini sürekli olarak geliştirmeye çalışmıştır. Bu çerçevede İstanbul'da Sadrazam Damat İbrahim Paşa ile Rus temsilcisi Aleksiyö Daçko arasında yapılan görüşmelerden sonra 1720 tarihinde on üç maddeden oluşan bir antlaşma imzalanmıştır. Bu antlaşmanın on birinci maddesi ile Rus tüccarlar ilk defa Osmanlı Devleti sınırları içerisinde serbest ticaret hakkı elde etmişlerdir.¹

Bu kapsamda Sadrazam Damat İbrahim Paşa'nın 1721 yılında Rus Çarı I. Petro'ya yazdığı bir de mektup bulunmaktadır. 1721 yılında yazılan mektubun içeriği Kalmık Ayyuka Han'nın siyasi çalışmalarından duyulan rahatsızlık ve Türk tüccar Dimitri Kazakov'un meselesiyle alakalıydı². Aynı şekilde benzer sebeplerden dolayı Damat İbrahim Paşa'nın, Mısır yöneticilerine de üç adet mektup gönderdiği bilinmektedir.³

Çalışmamızın ana konusunu oluşturan, Sadrazam Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'nın bizzat kendisi tarafından 1726 yılında Rus Başvekili Kont Gavril İvanoviç Golovkin'e⁴ yazdığı ikinci mektup, tam da bu

¹Serhat Kuzucu, "Rus Ahidnâme Defterlerine Göre XVII. Yüzyılda Osmanlı-Rus Ticari İlişkilerinin Seyri", TAD, C. 35, S. 59, s. 64-67. Ayrıca Bkz. Halil İnalçık, "Türk Rus İlişkileri 1492-1700", Türk-Rus İlişkilerinde 500 Yıl, TTK, Ankara 1999, s. 27-35.; Akdes Nimet Kurat, Başlangıçtan 1917'ye Kadar Rusya Tarihi, Ankara 1999, s. 119-122.; Mehmet Saray, "Başlangıçtan Petro'ya Kadar Türk-Rus Münasebetlerine Genel Bir Bakış", İÜEFD, S. 35, İstanbul 1994, s. 202-3.

²BOA. YB. 1. 1/22.

³Hüseyin Saraç, "Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'nın Devlet Ahvaliyle İlgili Mısır Yöneticilerine Gönderdiği Mektuplar", II. Uluslararası Nevşehir Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildirileri (2-4 Mayıs), Nevşehir 2016, s. 730-31.

⁴Kont Gavriil İvanoviç Golovkin 1660-1734 yılları arasında yaşamıştır. Rus hükümdarı (Çarıçesi) I. Katerina Dönemi'nde 1726-27 yılları arasında Rus Başvekili görevinde bulunmuştur. Yine Rus Çarıçesi Anna döneminde de 1731-34 yılları arasında Rus Başvekilliği yapmıştır. Bkz. https://ipfs.io/Rusya_hükümet_başkanları/listesi.html.

Hüseyin Saraç

süreçlerde Osmanlı Devleti ile Rusya arasında yaşanan ve gelişen siyasî ve ticarî münasebetler neticesinde kaleme alındığı anlaşılmaktadır⁵.

Mektubun İçeriği

Her mektupta olduğu gibi elkab kısmı göze çarpmaktadır. Muhatap olunacak şahıs Rus Başbakanı olmasına rağmen önce Rus İmparatoriçesi veya çariçesi I. Katerina övücü ve yüceltici cümlelerle ta'zim edilmiştir. Şöyle ki; Hristiyan emirlerin, beylerin tabî olup boyun eğdikleri, Hristiyan topluluğu büyüklerinin dayanağı, hürmetli, heybetli ulu dostumuz Moskova vilayetlerinin imparatoriçesi ve bütün Rus'un ve ona tabî olan yerlerin emir buyuran ve hükümdarın başvekili olan muhabbetli dostumuz Kont Gavril İvanoviç Golovkin Allah sonunu hayır etsin. Tarafına dostça geçinmek üzere sonsuz selam ve karşılıklı sonsuz dostluğun haberini ulaştırmak amacıyla tebliğ olunur ki diyerek mektubun başladığı görülmektedir⁶.

Mektubun devamında ise daha önce Rus tarafından bir mektup yazıldığı, bu mektubun ilk yazılan mektuba cevap niteliği taşıdığı anlaşılmaktadır. Rusya'dan gelen mektupta Rus Başvekili Kont Gavril İvanoviç Golovkin'in acem memleketlerinde Osmanlı ve Rusya'ya tahsis edilen memleketler için yapılan mühürlü anlaşmalar gereğince her iki tarafın sınırlarını belirleyecek görevliler tayin edildiği halde Rusya'yı temsilen sınır belirleyici olarak görevlendirilen Aleksandra Romancof ismindeki general bir yıl önceden beri İstanbul'da olmasına rağmen bu işi Osmanlı Devleti'nin neden geciktirdiğini, hudut temsilcisi olarak hâlâ daha neden bir yetkilinin tayin edilmediğini öğrenmeye yönelik talebi söz konusu olmaktadır. Golovkin ayrıca; şayet bilmediğimiz bazı sebepler ve engeller yüzünden sınırların belirlenmesi gecikir veya durdurulması gerekir ise adı geçen generalin geri gönderilme talebi mektupta dile getirilen bir diğer husustur.

Acem şehirleri olarak ifade edilen yerler Gence, Şirvan ve Şemahi dolaylarıdır. Gence Osmanlı'ya Şirvan dolayları da Rus Çarlığı'na tahsis edilmesine yönelik bir girişim söz konusudur. Yaklaşık olarak bir yıldır Rus yetkilisinin İstanbul'da bulunmasına rağmen yine de bu işin halledilememesinin de sebebi olarak bahsedilen mahallerde gerekli düzenlemelerin yapılmadığı gösterilmiştir. Bu işin geciktirilmesinin başka bir sebebi olmadığı bir an önce gereğinin yapılması için uygun bir vakit beklendiği uzunca yazılan mektupta belirtilmiştir.

Rus Başvekili Golovkin'in bu sorularına Osmanlı Sadrazamı Damat İbrahim Paşa'nın verdiği yanıt ise şöyledir; her iki taraf için sağlamlaştığı görülen dostluğun daha pekiştirilmesi adına ve acem şehirlerinin sınırlarının belirlenmesi için yapılan anlaşma maddeleri uyarınca Dergâh-ı Âli kapıcıbaşlarından Derviş Mehmet Ağa'nın Osmanlı Devleti tarafından hudut vekili olarak tayin edildiği ancak Gence'de ikamet edip vazifesine başlamamasının nedeni Gence ve Şirvan tarafındaki askeri hareketliliğin devam ettiği bu bölgelerin temizliği tam olarak sağlanmadığı için hudutların belirlenmesinde gecikmelerin yaşandığı ifade edilmiştir. Ayrıca Şirvan ve Gence taraflarında Serasker Vezir Hacı Mustafa Paşa'nın bölge üzerinde hazırladığı geniş çaplı yazısı İstanbul'a yeni ulaştığı, bölgedeki hâkimiyetin ve kontrolün Osmanlılara geçtiği bütün işlerin güzel ve düzen içinde yürütülmekte olduğu mektupta belirtilen konulardan biridir. Damat İbrahim Paşa hudutta görev alacak Rus generalle ilgili olarak da hudutta görevlendirilen Osmanlı vezirinin yanına ilkbaharda gemi ile Trabzon'a gönderileceği oradan vazifelenen Osmanlı vezirinin yanına ulaştırılacağından bahsetmiştir.

Mektubun ekinde Rusya tarafından hudut belirleyicisi olarak gelen ve İstanbul'da bulunan Aleksandır Romancof ile Osmanlı tarafından aynı iş için görevlendirilen kapıcıbaşı Mehmet Paşa'nın görev yazıları birer dostluk nişanesi olarak mektubun ekinde Rus mevkidaşına gönderilmiştir.

Mektubun sonunda iki devlet arasında imzalanan anlaşmanın şartlarının hürmetli ulu dostumuz Çariçe tarafından ilelebet geçerli tutulacağı ve diğer durumların da adı geçen generale iletileceği belirtilmiştir. Rusya'nın anlaşma şartlarına bağlı kalmasından duyulan memnuniyet belirtilirken Osmanlı devleti tarafından da aynı özen ve dikkatle dostluğun her geçen gün ilerlemesi adına saygı duyulacağı ifade edilmiş ve inşallah Şirvan tarafında olan hudut ahvali iki tarafın sevgi ve takdiri ile bu kalıcı dostluğun daha da gelişmesine katkı sağlayacaktır ifade ve temennisiyle mektup son bulmuştur.

⁵ BOA. YB. 1. 1/21.

⁶ BOA. YB. 1. 1/22.

Hüseyin Saraç

Mektubun Transkripsiyonu

Kıdvetü'l-ümerâi'l-milleti'l-Mesihîyye umdetü küberâi'l-tâifetü'l-İseviyye hürmetlü haşmetlü ulu dostumuz Moskov vilayetlerinin çâriçesi ve cümle Rus'un ve âna tâbi' yerlerin fermân-fermâ ve hükümdârının başvekîli olan muhabbetlü dostumuz Kont Gavril İvanoviç Golovkin⁷ hutimet avâkibehu bi'l-hayr kibeline.⁸

Kıdvetü'l-ümerâi'l-milleti'l-Mesihîyye umdetü küberâi'l-tâifetü'l-İseviyye hürmetlü haşmetlü ulu dostumuz Moskov vilayetlerinin çâriçesi ve cümle Rus'un ve âna tâbi' yerlerin fermân-fermâ hükümdârının başvekîli olan muhabbetlü dostumuz Gavril Konte Gavlofkin (Kont Graf Golovkin) hutimet avâkibuhu bi'l-hayr kibeline selâm-ı muhâlasat-encâm ve peyâm-ı musâdakât-fercâm iblâğıyla dostâne inhâ olunur ki irsâl olunan mektûb mergûb-ı meveddet-mashûbunuz vâsıl olup hülâsa-i mefhûm-ı muhebbet-mersûmunda bundan akdem memâlik-i Acem'den tarafeyne tahsîs olunan memleketler için akd ve temhîr olunan şurût-ı mu'âhede muktezâsınca tarafeynden muhaddidler ta'yîn ve mahallinde hudûdlar tahdîd ve temyîz olunmak lâzım geldiğine binâen mukaddemâ hudûd vekîli ta'yîn olunup gönderilen kıdvetü'l-ümerâi'l-milleti'l-Mesihîyye Aleksandıra Romancof nâm ceneral macor (general major) geçen fasl-ı bahârda gönderilüp hudûdlar ahvâline faysal verilmek üzere iken te'hîr olunup hâlâ Asitâne-i sa'âdetde meks ü ikâmet ve âna muvâfık taraf-ı Devlet-i Aliyyeden bir kimesne muhaddid ta'yîn olunmayup alâ hâlihi terk olunmağla işbu fasl-ı baharda dahi bize ma'lûm olmayan ba'zı esbâb-ı mevâni' ile tahdîd-i hudûd emri te'hîr ve tevakkuf iktizâ eder ise ceneral-i mûmâ ileyh avdet ve ric'at etdirilmek husûsu tahrîr ve cânibde ber vech-i müeyyed-i müşeyyed ve müekked olan dostluğun istihkâm ve istikrârını müekked olur vechile izhâr-ı muhabbet ve iş'âr-ı hulûs ve meveddet ile taraf-ı devlet-i aliyyeden dahi musâlaha-i müebbede merâsimine ri'âyet ve muvâfakat melhûzunuz olduğu tesvîr olunmuş bu iki devlet beyninde karîn-i rütbe-i ittifâk olan müebbed dostluk ve musâfâtın şurût ve kuyûdunu cemî' merâsim ve levâzımı ile ri'âyet ve sıyânemde ihtimâmımız derece-i kemâlde ve memâlik-i Acem'e dâir akd olunan şerâyiti icrâya dahi hulûl-i vakt-i ensebe intizârda olup vücûh ile dostluğun gün be gün mütezâyid ve efzûn olmasına sa'y ve dikkat ve Dergâh-ı âlî kapucibaşlarından hâlâ Mîralem-i şehriyârî izzetlü Derviş Mehmed Ağa taraf-ı Devlet-i Aliyye'den hudûd vekîli nasb ve ta'yîn ve iki sene mukaddem irsâl olunup hâlâ Gence'de meks ü ikâmet üzredir ancak memâlik-i Acem'den tarafeyne tahsîs olunan mahaller mukaddemâ mükâleme ve müzâkere ile karâr-dâde ve şart kılındığı üzere gereği gibi tathîr ve nizâmı verilmeğe mevkûf olup geçen sene avn-i bârî ile Gence'nin feth ve teshîri ve etrâf ve enhâsının tanzîm ve tensîki emri ber-taraf oldukdan sonra tavâyif-i askeriyenin Şirvan tarafına azîmetlerine vaktin müsâ'adesi kalmadığından gayrı ol taraflarda Moskov çarlığına tahsîs olunan mahaller dahi henüz tarafınızdan tathîr olunmayup kat'-ı hudûda isti'dâd hâsıl olmadığından husûl-ı vakt-i isti'dâda değin tevakkuf iktizâ ve ceneral-i mezbûr varup serhad başında tûl u dirâz meks ve tevakkuf eylemekden ise Asitâne-i sa'âdetde ikâmet kendüye dahi mûcib-i râhat ve refâhiyet olmağla dostluğa binâen öylece münâsib görülmüş idi bundan gayrı size ma'lûm olmayan bir dürlü fikr ve mülâhazamız olmayup mücerred iki tarafda dahi tahdîd-i hudûda esbâb-ı isti'dâd hâsıl olmak için akd te'hîre kaldığı ve husûlüne suhûlet geleceği vakt-i enseb hulûlüne terakkub ve intizârda bulunduğu bundan akdem haşmetlü hürmetlü çariçe dostumuz hazretlerine mufassalan yazılan mektûb-ı muhabbet-üslûbumuzda tahrîr ve siz dostumuza dahi icmâlen teşvîr olunmuş idi el-hâletü hazîhi hâlâ Gence ve Şirvan cânibi

⁷ Kont Gavriil İvanoviç Golovkin 1660-1734 yılları arasında yaşamıştır. Rus hükümdarı (Çariçesi) I. Katerina Dönemi'nde 1726-27 yılları arasında Rus Başvekili görevinde bulunmuştur. Yine Rus Çariçesi Anna döneminde de 1731-34 yılları arasında da Rus Başvekilliği yapmıştır.

⁸ BOA. YB. 1.1/22-3.

Hüseyin Saraç

seraskeri vezîr-i Aristo-tedbîr izzetlü sa'âdetlü el-Hâcc Mustafa Paşa hazretlerinin kâğıdları gelüp hülâsa-i mazmûnunda avn-ı inâyet-i Rabbü'l-izzet ile Devlet-i Aliyye'ye göre ol havâfîlerde bir dürlü mâni' ve müzâhim olmayup kendüsi işbu sâl-i meymenet-iştîmâlde müceddeden ma'iyetine me'mûr asâkir-i mansûre-i mevfûre ile Şirvan tarafına ref'-i livâ-yı azîmet eylemek üzere olduğu tahrîr ve Şemahi'ye varup ol tarafların kâffe-i umûruna hüsn-i nizâm vermek üzere olduğun i'lâm idüp ceneral-i mezbûr dahi vezîr-i müşârun ileyhın yanına gönderilmek üzere iken mektûbunuz vürüd itmeğın ceneral-i mezbûr kapu kethudâsı hutimet avakibehuma bi'l-hayr ile ma'an yanımıza da'vet ve hâlâ Devlet-i Aliyye'nin muhaddidi olan mûmâ ileyh Dervîş Mehmed Ağa serasker-i müşârun ileyhın yanında hâzır ve âmâde olmağla kendüsi dahi inşâallâhu te'âlâ rûz-ı hıızırda çekdiri sefîne ile Trabzon'a irsâl ve ândan dahi savb-ı me'mûriyete îsâl olunmak üzere tashîh ve kendüsine dahi bi'l-müşâfehe hâzır ve âmâde olmak üzere tavsiye ve tefhîm olunmağla i'lâm-ı hâl için mektûb-ı meveddet tahrîr ve irsâl olunmuşdur iki devlet beyninde alâ vechi'l-te'yîd akd ve temhîr olunan musâlaha ve müsâleme şurût ve kuyûdu haşmetlü hürmetlü ulu dostumuz çariçe hazretleri taraflarından ile'l-ebed bilâ naksın velâ halelin mer'î ve muhterem tutulacağı vesâir ahvâl ceneral-i mûmâ ileyhın takrîrine havâle olunduğu işâret olunmağla her ahvâl tahrîren ve takrîren ma'lûm-ı muhabbeti olmuşdur mâdâm ki tarafınızdan şurût-ı mu'âhede ve levâzım-ı musâlaha-i müeyyede mürâ'at oluna cânib-i Devlet-i Aliyye'den dahi kemâyenbagî ri'âyet ve husûsen kendü hüsn-i sa'y ve himmetimiz ile müeyyeden te'sîs ve teşyîd olunan musâlaha-i müeyyede-i mübârekenin zevâbit ve revâbitını ale'd-devâm sıyânete dikkat ve ihtimâm olunup dostluğun yevmen fe-yevmen te'kid ve istihkâmından gayrı bir dürlü fikr ve mülâhazalar hatırlara gelmez inşâallâhu te'âlâ Şirvan tarafında olan hudûd ahvâli dahi tarafeynin hüsn-i teveccühleriyle dostluğun tezâ'ufuna bâdî olacak vech üzere hüsn-i hitâm bulur bu muhabbet-i hayr-endişlerinden haşmetlü hürmetlü muhabbetlü çariçe ulu dostumuz hazretlerine arz-ı hulûs idüp bu müebbed dostluğun devâm ve istikrârı ne vechile melhûz ve me'mûlları ise bizim dahi o vech üzere mültezimiz olduğun ifâde ve ifhâm ve siz rağbetlü.⁹

Dostumuz Moskov vilayetlerinin çariçesi ve cümle Rus'un ve âna tâbi' yerlerin fermân-fermâ hükümdârının başvekîli olan muhabbetlü dostumuz Gavril Konte Gavlofkin (Kont Graf Golovkin) hutimet avâkibuhu bi'l-hayr kıbeline denür ki irsâl olunan mektûb mergûb-ı meveddet-mashûbunuz vâsıl olup hülâsa-i mefhûm-ı muhebbet-mersûmunda bundan akdem memâlik-i Acem'den tarafeyne tahsîs olunan memleketler için mahalline hudûdlar tahdîd ve temyîz olunmak lâzım geldiğine binâen mukaddemâ hudûd vekîli ta'yîn olunup gönderilen kıdvetü'l-ümerâi'l-milleti'l-Mesihîyye Aleksandra Romancof nâm ceneral macor te'hîr olunup hâlâ Asitâne-i sa'âdetde meks ü ikâmet ve âna muvâfik taraf-ı Devlet-i Aliyyeden bir kimesne muhaddid ta'yîn olunmayup alâ hâlihi terk olunmağla işbu fasl-ı baharda dahi bir tevakkuf iktizâ eder ise ceneral-i mûmâ ileyh avdet ve ric'at etdirilmek husûsu tahrîr ve cânibde ber vech-i müeyyed-i müşeyyed ve müekked olan dostluğun istihkâm ve istikrârını devlet-i aliyyeden dahi musâlaha-i müebbede merâsimine ri'âyet ve muvâfakat melhûzunuz olduğun tesvîr olunmuş bu iki devlet beyninde karîn-i rütbe-i ittifâk olan müebbed dostluk sıyânet ve ihtimâmımız derece-i kemâlde ve memâlik-i Acem'e dâir akd olunan şerâyiti icrâya dahi hulûl-i vakt-i ensebe intizârda olup vücûh ile dostluğun gün be gün hâlâ Mîralem-i şehriyârî izzetlü Dervîş Mehmed Ağa taraf-ı Devlet-i Aliyye'den hudûd vekîli nasb ve ta'yîn ve iki sene mukaddem irsâl olunup hâlâ Gence'de meks ü ikâmet mükâleme ve müzâkere ile karâr-dâde ve şart kılındığı üzere gereği gibi tathîr ve nizâmı verilmeğe mevkûf olup geçen sene avn-i bârî ile Gence'nin feth ve teshîri tavâ-yif-i askeriyenin Şirvan tarafına azîmetlerine vaktin müsâ'adesi kalmadığından gayrı ol taraflarda Moskov çarlığına tahsîs olunan mahaller dahi henüz tarafınızdan tathîr vakt-i isti'dâda değin tevakkuf iktizâ ve ceneral-i mezbûr varup serhad başında tûl u dirâz meks ve tevakkuf eylemekden ise Asitâne-i

⁹ BOA. YB. 1.1/22-4.

Hüseyin Saraç

sa'âdetde ikâmet kendüye dahi bundan gayrı size ma'lûm olmayan bir dürlü fikr ve mülâhazamız olmayup mücerred iki tarafda dahi tahdîd-i hudûda esbâb-ı isti'dâd hâsıl olmak için akd te'hîre intizârda olduğu bundan akdem haşmetlü hürmetlü çariçe dostumuz hazretlerine mufassalan yazılan mektûb-ı muhabbet-üslûbumuzda tahrîr ve siz dostumuza dahi icmâlen teşvîr olunmuşidi izzetlü sa'âdetlü el-Hâcc Mustafa Paşa hazretlerinin kâğıdları gelüp hülâsa-i mazmûnunda avn-ı inâyet-i Rabbü'l-izzet ile Devlet-i Aliyye'ye göre ol havâlilerde bir dürlü mâni' asâkir-i mansûre-i mevfûre ile Şirvan tarafına ref'-i livâ-yı azîmet eylemek üzere olduğu tahrîr ve Şemahi'ye varup ol tarafların kâffe-i umûruna hüsn-i nizâm vermek üzere yanına gönderilmek üzere iken mektûbunuz vürûd itmeğin ceneral-i mezbûr kapu kethudâsı hutimet avakibuhuma bi'l-hayr ile ma'an yanımıza da'vet ve hâlâ Devlet-i Aliyye'nin muhaddidi olan âmâde olmağla kendüsi dahi inşâallâhu te'âlâ rûz-ı hızırda çekdiri sefine ile Trabzon'a irsâl ve ândan dahi savb-ı me'mûriyete îsâl olunmak üzere tashîh ve tefhîm olunmağla i'lâm-ı hâl için mektûb-ı meveddet tahrîr ve irsâl olunmuşdur iki devlet beyninde alâ vechi'l-bâsîr akd ve temhîr olunan musâlaha ve müsâleme taraflarından ile'l-ebed bilâ naksin velâ halelin mergî ve muhterem tutulacağı vesâir ahvâl ceneral-i mûmâ ileyhın takrîrine havâle olduğu işâret olunmağla her ahvâl ve levâzım-ı musâlaha-i müeyyede mürâ'at oluna cânib-i Devlet-i Aliyye'den dahi kemâyenbagî ri'âyet ve husûsen kendü hüsn-i sa'y ve himmetimiz ile mü'eyyeden te'sîs ve teşyîd olunan musâlaha-i ihtimâm olup dostluğun yevmen-fe-yevmen te'kid ve istihkâmından gayrı bir dürlü fikr ve mülâhazalar hatırlara gelmez inşâallâhu te'âlâ Şirvan tarafında olan hudûd ahvâli dahi üzere hüsn-i hitâm bulur bu muhibb-i hayr-endîşlerinden haşmetlü hürmetlü muhabbetlü çariçe ulu dostumuz hazretlerine arz-ı hulûs idüp bu müebbed dostluğun devâm ve istikrârı ifâde ve ifhâm ve siz rağbetlü dostumuz dahi bulunduğunuz rütbe muktezâsınca bu musâlaha-i müeyyede şurûtuna ale'd-devâm ri'âyet ve ihtimâm eylemeniz me'mûldür ve's-selâm alâ meni't tebe'a'l-hüdâ.

Be-makâm-ı Kostantiniyyetü'l-mahrûsa¹⁰

Kıdvetü'l-ümerâi'l-milleti'l-Mesihîyye umdetü küberâi'l-tâifeti'l-İseviyye hürmetlü haşmetlü ulu dostumuz Moskov vilayetlerinin çariçesi ve cümle Rus'un ve âna tâbi' yerlerin fermân-fermâ ve hükümdârının başvekîli olan mehabbetlü dostumuz Gavril Konte Gavlofkin (Kont Graf Golovkin) hutimet avâkibehu bi'l-hayr kâbeline selâm-ı muhâlasat-encâm ve peyâm-ı musâdakât-fercâm iblâğıyla dostâne inhâ olunur ki irsâl olunan mektûb mergûb-ı meveddet-mashûbunuz vâsıl olup hülâsa-i mefhûm-ı muhabbet-mersûmunda bundan akdem memâlik-i Acem'den tarafeyne tahsîs olunan memleketler için akd ve temhîd olunan şurût-ı mu'âhede muktezâsınca tarafeynden muhaddidler ta'yîn ve mahallinde hudûdlar tahdîd ve temyîz olunmak lâzım geldiğine binâen mukaddemâ hudûd vekîli ta'yîn olup gönderilen kıdvetü'l-ümerâi'l-milleti'l-Mesihîyye Aleksandra Romancof nâm Ceneral Macor.¹¹

Geçen fasl-ı bahârda gönderilüp hudûdlar ahvâline faysal verilmek üzere iken te'hîr olup hâlâ Asitâne-i sa'âdetde meks ü ikâmet ve âna muvâfık taraf-ı Devlet-i Aliyyeden bir kimesne muhaddid ta'yîn olunmayup alâ hâlihi terk olunmağla işbu fasl-ı baharda dahi bize ma'lûm olmayan ba'zı esbâb-ı mevâni' ile tahdîd-i hudûd emri te'hîr ve tevakkuf iktizâ eder ise ceneral-i mûmâ ileyh avdet ve ric'at etdirilmek husûsu tahrîr ve cânibde ber vech-i müebbed-i müşeyyed ve müekked olan dostluğun istihkâm ve istikrârını müekked olur vechile izhâr-ı muhabbet ve iş'âr-ı hulûs ve meveddet ile taraf-ı devlet-i aliyyeden dahi musâlaha-i müebbede merâsimine ri'âyet ve muvâfakati melhûzunuz olduğu tesvîr olunmuş bu iki devlet beyninde karîn-i rütbe-i ittifâk olan müebbed dostluk ve musâfâtın şurût ve kuyûdunu cemî' merâsim ve levâzımı ile ri'âyet ve sıyânetde ihtimâmımız derece-i kemâlde ve

¹⁰ BOA. YB. 1.1/22-5. Ayrıca; Bu mektubun ilk satırları ve son satırları hariç diğer satırları bir önceki mektubun içeriğiyle aynı olup mektubun orjinaline bağlı kalmak adına içerik bu mektupta da tekrarlanmıştır.

¹¹ BOA. YB. 1.1/22-6.

Hüseyin Saraç

memâlik-i Acem'e dâir akd olunan şerâyiti icrâyâ dahi hulûl-i vakt-i ensebe intizârda olup vücûh ile dostluğun gün be gün mütezâyid ve efzûn olmasına sa'y ve dikkat ve Dergâh-ı âlî kapucubaşlarından hâlâ Mîralem-i şehriyârî izzetlü Derviş Mehmed Ağa taraf-ı Devlet-i Aliyye'den hudûd vekîli nasb ve ta'yîn ve iki sene mukaddem irsâl olunup.¹² Hâlâ Gence'de meks ü ikâmet üzredir ancak memâlik-i Acem'den tarafeyne tahsîs olunan mahaller mukaddemâ mükâleme ve müzâkere ile karâr-dâde ve şart kılındığı üzere gereği gibi tathîr ve nizâmı verilmeğe mevkûf olup geçen sene avn-i bârî ile Gence'nin feth ve teshîri ve etrâf ve enhâsının tanzîm ve tensîki emri ber-taraf olduktan sonra tavâyif-i askeriyenin Şirvan tarafına azîmetlerine vaktin müsâ'adesi kalmadığından gayrı ol taraflarda Moskov çarlığına tahsîs olunan mahaller dahi henüz tarafınızdan tathîr olunmayup kat'-ı hudûda isti'dâd hâsıl olmadığından husûl-ı vakt-i isti'dâda değin tevakkuf iktizâ ve ceneral-i mezbûr varup serhad başında tûl u dirâz meks ve tevakkuf eylemekden ise Asitâne-i sa'âdetde ikâmeti kendüye dahi mücib-i râhat ve refâhiyet olmağla dostluğa binâen öylece münâsib görülmüş idi bundan gayrı size ma'lûm olmayan bir dürlü fikr ve mülâhazamız olmayup mücerred iki tarafda dahi tahdîd-i hudûda esbâb-ı isti'dâd hâsıl olmak için akd te'hîre kaldığı ve husûlüne suhûlet gelecek vakt-i enseb hulûlüne terakkub ve intizârda olduğu bundan akdem haşmetlü hürmetlü çariçe dostumuz hazretlerine mufassalan yazılan mektûb-ı muhabbet-üslûbumuzda tahrîr ve siz dostumuza dahi icmâlen tesvîr olunmuş idi.¹³

El-hâletü hazîhi hâlâ Gence ve Şirvan cânibi seraskeri vezîr-i Aristo-tedbîr izzetlü sa'âdetlü el-Hâc Mustafa Paşa hazretlerinin kâğıdları gelüp hülâsa-i mazmûnunda avn-ı inâyet-i Rabbü'l-izzet ile Devlet-i Aliyye'ye göre ol havâfîlerde bir dürlü mâni' ve müzâhim olmayup kendüsi işbu sâl-i meymenet-iştîmâlde müceddeden ma'iyetine me'mûr asâkir-i mansûre-i mevfûre ile Şirvan tarafına ref'-i livâ-yı azîmet eylemek üzere olduğu tahrîr ve Şemahi'ye varup ol tarafların kâffe-i umûruna hüsn-i nizâm vermek üzere olduğun i'lâm idüp ceneral-i mezbûr dahi vezîr-i müşârun ileyhın yanına gönderilmek üzere iken mektûbunuz vürûd itmeğın ceneral-i mezbûr kapu kethudâsı hutimet avakibehuma bi'l-hayr ile ma'an yanımıza da'vet ve hâlâ Devlet-i Aliyye'nin muhaddidi olan mûmâ ileyh Derviş Mehmed Ağa serasker-i müşârun ileyhın yanında hâzır ve âmâde olmağla kendüsi dahi inşâallâhu te'âlâ rûz-ı hızırda çekdiri sefine ile Trabzon'a irsâl ve ândan dahi savb-ı me'mûriyete îsâl olunmak üzere tashîh ve kendüsine dahi bi'l-müşâfehe hâzır ve âmâde olmak üzere tavsiye ve tefhîm olunmağla i'lâm-ı hâl için mektûb-ı meveddet tahrîr ve irsâl olunmuşdur.¹⁴ İki devlet beyninde alâ vechi'l-te'yîd akd ve temhîd olunan musâlaha ve müsâleme şurût ve kuyûdu haşmetlü hürmetlü ulu dostumuz çariçe hazretleri taraflarından ile'l-ebed bilâ naksın velâ halelin mer'î ve muhterem tutulacağı vesâir ahvâl ceneral-i mûmâ ileyhın takrîrine havâle olduğu işâret olunmağla her ahvâl tahrîren ve takrîren ma'lûm-ı mehabeti olmuşdur mâdâm ki tarafınızdan şurût-ı mu'âhede ve levâzım-ı musâlaha-i müeyyede mürâ'at oluna cânib-i Devlet-i Aliyye'den dahi kemâyenbagî ri'âyet ve husûsen kendü hüsn-i sa'y ve himmetimiz ile mü'eyyeden te'sîs ve teşyîd olunan musâlaha-i mü'eyyede-i mübârekenin zevâbit ve revâbitını ale'd-devâm sıyânete dikkat ve ihtimâm olunup dostluğun yevmen fe-yevmen te'kid ve istihkâmından gayrı bir dürlü fikr ve mülâhazalar hatırlara gelmez inşâallâhu te'âlâ Şirvan tarafında olan hudûd ahvâli dahi tarafeynin hüsn-i teveccühleriyle dostluğun tezâ'ufuna bâdî olacak vech üzere hüsn-i hitâm bulur bu muhibb-i hayr-endîşlerinden haşmetlü hürmetlü mehabetlü çariçe.¹⁵ Ulu dostumuz hazretlerine arz-ı hulûs idüp bu müebbed dostluğun da devâm ve istikrârı ne vechile melhûz ve me'mûlları ise bizim dahi o vech üzere mültezimiz olduğun ifâde ve ifhâm ve siz rağbetlü dostumuz dahi bulunduğunuz rûtbe

¹² BOA. YB. 1.1/22-7.

¹³ BOA. YB. 1.1/22-8.

¹⁴ BOA. YB. 1.1/22-9.

¹⁵ BOA. YB. 1.1/22-10.

Hüseyin Saraç

muktezâsınca bu musâlaha-i müebbede şurûtuna ale'd-devâm ri'âyet ve ihtimâm eylemeniz me'mûldür ve's-selâmu alâ meni't-tebe'a'l-hüdâ.

Be-makâm-ı Kostantiniyyetü'l-mahrûsa¹⁶

¹⁶ BOA. YB. 1.1/22-11.

Sonuç

Sonuç itibariyle Osmanlı Devleti ve Rusya coğrafi ve jeopolitik konumları gereği 15. yüzyıldan başlamak üzere günümüze kadar siyasî ve ticarî münasebetleri devam ettiren iki devlettir. Bu münasebetlerin 18. yüzyılda gelişerek yoğunluk kazandığı söylenebilir. Mektubun içeriğinden de anlaşılacağı üzere dönemin devlet politikası gereği Rusya ile oldukça uzlaşıcı bir siyaset takip edildiği, iki ülkenin arasını açacak ifadelerden kaçınıldığı ve daha çok barış yanlısı bir tutum takınıldığı anlaşılmaktadır.

Osmanlı Devleti'nin komşu olduğu ülkelerin en önemli devletlerden biri olan Rusya ile arasında vuku bulan siyasi, askeri, coğrafi ve içtimai hadiselerin izah ve tefsirine yardımcı olacağı düşünülen bu tür yazışmaların ortaya çıkarılması, incelenmesi ve yayımlanması elbette faydadan arı değildir.

Kaynaklar

Arşiv Belgeleri

- BOA. YB. 1. 1/21.
BOA. YB. 1. 1/22-3.
BOA. YB. 1. 1/22-4.
BOA. YB. 1. 1/22-5.
BOA. YB. 1. 1/22-6.
BOA. YB. 1. 1/22-7.
BOA. YB. 1. 1/22-8.
BOA. YB. 1. 1/22-9.
BOA. YB. 1. 1/22-10.
BOA. YB. 1. 1/22-11.

Kitap ve Makaleler

İNALCIK, Halil,1999, “Türk Rus İlişkileri 1492-1700”, Türk-Rus İlişkilerinde 500 Yıl, TTK, Ankara s. 25-38.

KURAT, Akdes Nimet, 1999, Başlangıçtan 1917'ye Kadar Rusya Tarihi, TTK, Ankara.

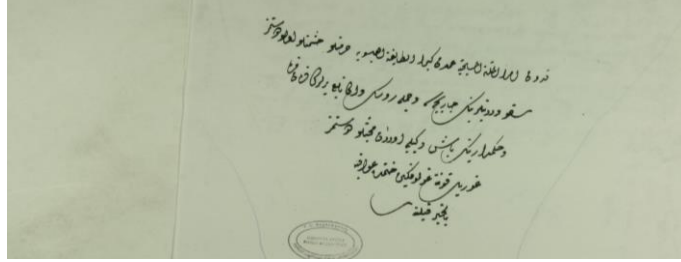
KUZUCU, Serhat, 2016, “Rus Ahidnâme Defterlerine Göre XVII. Yüzyılda Osmanlı-Rus Ticari İlişkilerinin Seyri”, TAD, C. 35, S. 59, s. 64-67.

SARAÇ, Hüseyin, 2016, “Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'nın Devlet Ahvalıyla İlgili Mısır Yöneticilerine Gönderdiği Mektuplar”, II. Uluslararası Nevşehir Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildirileri (2-4 Mayıs), Nevşehir, s. 726-745.

SARAY, Mehmet, 1994, “Başlangıçtan Petro'ya Kadar Türk-Rus Münasebetlerine Genel Bir Bakış”, İÜEFD, S. 35, İstanbul s. 193-222.

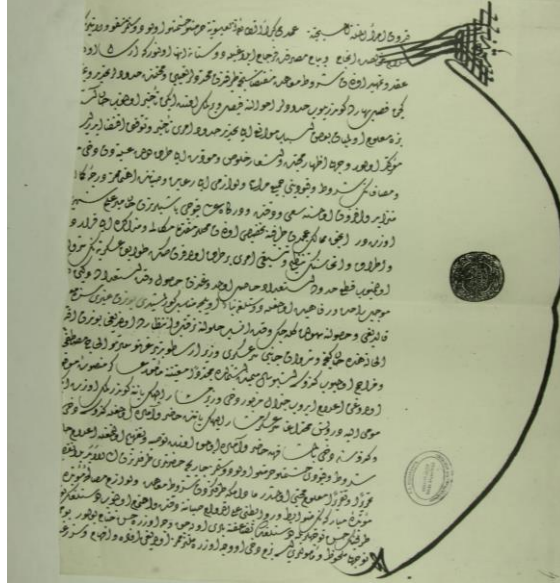
Ekler

Belge-1: Mektubun Birinci Bölümü.

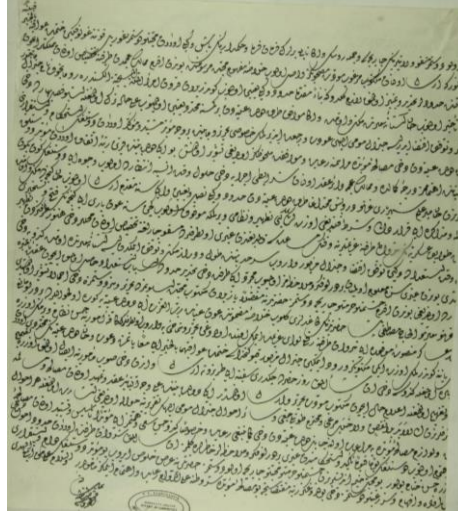
Kaynak: BOA. YB. 1.1/22-3.

Belge-2: Mektubun İkinci Bölümü.

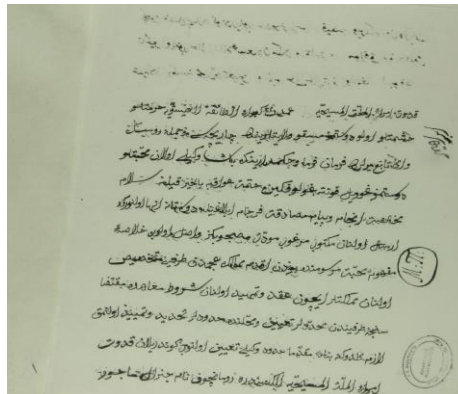
Kaynak: Kaynak: BOA. YB. 1.1/22-4.

Belge-3: Mektubun Üçüncü Bölümü.

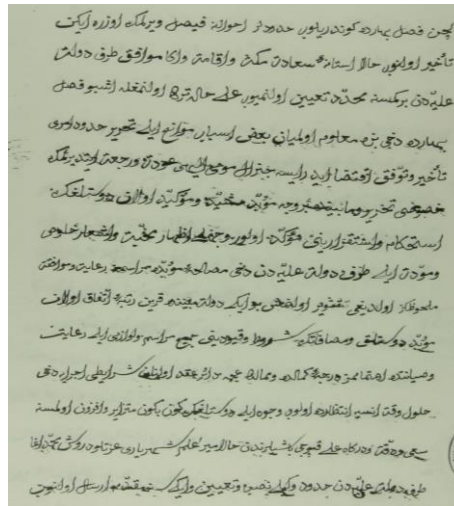
Kaynak: BOA. YB. 1.1/22-5

Belge-4: Mektubun Dördüncü Bölümü.

Kaynak: BOA. YB. 1.1/22-6.

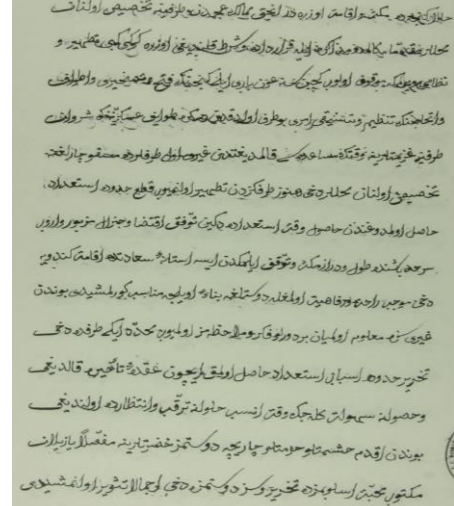
Belge-5: Mektubun Beşinci Bölümü.

بچین فصلی بماره کوندریور حدیث از سوزله قیصیر ویرمکه اوزره اریکت
تأخیر اولیون حال استاده سعادت سکن و اقامت و ایکا موافق طرق دولت
علیه دن برکسته محبت تعیین اولانمور علی حاله تریه اولانقله ایشوقص
بیماره دخی نزه معایوم اولمایان بعضی اوسبار سوزله ایله تصویر حدیث لوری
تأخیر و توفیق اوقشقا این دایسه جبر ایل سویج ایل سی عودن ورجعت لوندیونکه
خوشحالی تحریرومانیتجه لوریجه مؤید مختیته و سوزلردن اولان حکومتلقدن
ارستق کلام اولشتتورلریق فوکلان اولور و جملگی اظفار محبتین اولشعلر اولوی
وسونن اریکر طوق دولت علی دن دخی معالجه سوزله سراجعه رعایت و موافقت
ماملوکلار اولان یقیشنور اولغوشی بولرکیه دولت بینه قیرن نیه ایتفاق اولان
سوزن دوستلش و مصافقته کوش و وصال و قیوم یق سبب سلام اولان ایله رعایت
وضیانتیه له قامم ورجه کلامه و مماله حیران اذرعده ایشطفا راضی ایزلره دخی
حلول وقت ائسه ایتقاده اولوی و جوه ایله وکریلیمه کون بچین سوزله اذرفن اولمسه
سوزده قن و نه خلیه خلیه قویکیش ایزن دن حال لری و لعل کیش سیرا و حیران و کیش ایزن ایلدا
طریق ایلدی عینی دن حدیث اولمیشده و تعیین اولرکیه جمع قده ماملر سوزله اولمیش

Kaynak: BOA. YB. 1.1/22-7.

Belge-6: Mektubun Altıncı Bölümü.

سوزله ایله بچین سکن خرافات اوزره ده لایق بلالکله بچیندن لطفونه تقدیمین اولان ایش
مخالفه قده سنا بکله ده عین لکجه ایلده ایشدران لکجه ایشدران لکجه ایشدران لکجه ایشدران
تغاییر بویولمکه بچین لور بچین سوزن بار اولان بچینده قی و صغیر بویولمکه و ایشطفا
والعاجله کنه تنقل و سوزلیمه ایشدران بویولمکه ایشدران بویولمکه ایشدران بویولمکه
طریق غزیمت بینه و قیفا سنا بکله قالدی بچیندن قیوم اولول طریق بچینده سنا بکله
تقدیمین اولانان بچیندن قیوم اولول طریق بچیندن قیوم اولول طریق بچیندن قیوم اولول
حاصل اولمیش و بچیندن حاصل و قیوم اولول طریق بچیندن قیوم اولول طریق بچیندن قیوم اولول
سوزده بچیندن طویل و نه لکجه و توفیق ایلکدن ایسه استاده سعادت بچین اقامت کین وین
دخی سوزن راز و بوقا هیت اولمیش لکجه سنا بکله بنا و اولمیش سنا بکله بچیندن بچیندن
غیری نزه معایوم اولمایان بچین و بوقا بچیندن بچیندن بچیندن بچیندن بچیندن بچیندن
تخیر بچینده ایسه ایستعدان حاصل اولیق بچیندن بچیندن بچیندن بچیندن بچیندن بچیندن
و حصوله سبب بویولمکه بچیندن بچیندن بچیندن بچیندن بچیندن بچیندن بچیندن بچیندن
بچیندن بچیندن بچیندن بچیندن بچیندن بچیندن بچیندن بچیندن بچیندن بچیندن بچیندن
سکون بچیندن ایسه بچیندن بچیندن بچیندن بچیندن بچیندن بچیندن بچیندن بچیندن

Kaynak: BOA. YB. 1.1/22-8.

